

КЛАСИФІКАЦІЯ ЛОГІСТИКИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТОКУ ОБЛІКОВОГО ТИПУ

Досліджено існуючі підходи до класифікації логістики. Виявлено необхідність розробки класифікації логістики для формування інформаційного потоку облікового типу. Розглянемо особливості кожного з видів логістики в запропонованій класифікації та їх взаємозв'язок з системою бухгалтерського обліку

Ключові слова: бухгалтерський облік, виробничі запаси, логістика, логістична система; система управління

Постановка проблеми, визначення мети дослідження. Тенденції розвитку сучасної економіки свідчать про зростання ролі логістики, яка в умовах зростання конкуренції, зниження інформаційних бар'єрів та глобалізації стає однією з найважливіших складових стратегічного розвитку підприємств. Значимість стратегічного планування в логістиці обумовлена можливістю розробки стратегічних програм розвитку підприємств, націлених на оптимальну організацію потокових процесів і підвищення їх конкурентоспроможності. У сучасних умовах однією з теоретичних проблем розвитку логістики є її класифікація, адже ще й досі не існує обґрунтованої класифікації даного економічного інструменту управління саме виробничими запасами на підприємстві.

Відсутність класифікації обумовлює ряд проблем теоретичного та практичного характеру розвитку логістики:

по-перше, відсутність класифікації обумовлює хаотичний розвиток логістики як економічної дисципліни, відсутність чітко обґрунтованих зв'язків з іншими напрямками економічної науки;

по-друге, відсутність систематизованого поділу різноманітних видів логістики та логістичних систем спричиняє проблему координації інформаційних потоків в системі управління виробничими запасами;

по-третє, не уточнена класифікація, не дозволяє визначити місце логістики в системі господарювання та професійної діяльності.

Логістика, будучи системою управління різними об'єктами (інформаційними, фінансовими, людськими та товарно-матеріальними потоками), вимагає ефективного інформаційного забезпечення з метою ефективного управління ними. Таким чином, необхідно володіти потрібною та достовірною інформацією, яку логістика отримує за даними бухгалтерського обліку, адже дані системи мають спільний об'єкт.

Метою дослідження є виявлення підходів до класифікації логістики та розробки класифікації логістики у відповідності до потреб бухгалтерського обліку та системи управління виробничими запасами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання класифікації логістики та розвитку окремих її видів досліджувалися представниками вітчизняної та зарубіжної економічної науки, серед яких Л.С. Федоров, А.В. Шуйська, Т.І. Саварі, А.А. Смехов, В.І. Сергєєв, А.Н. Родніков, Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовський, Є.Б. Стародубцева, Т.Л. Попова, Ю.В. Пономарьова, В.К. Плоткін, Ю.М. Неруш, В.К. Мюллер, Є.В. Крикавський, А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко, М.П. Гордон, С.Б. Карнаухов, К.А. Ганшина, А.В. Бурехін, Т.В. Гололобова, Б.А. Анікін та ін.

Викладення основного матеріалу. Більшість суспільних наук, наукових напрямків проходять довгий шлях розвитку, поки система правил, методик, концепцій, перевірених досвідом, заслуговують визнання як наукової дисципліни. Довгий час логістика не виділялася в самостійний напрям управлінської науки, а завдання, які стосуються сфери логістики, вирішувалися без будь-якої інтегруючої ідеї. В результаті практичного застосування логістичної концепції в теорії менеджменту стало

формування уявлення про логістику як області управління з чітко вираженими специфічними управлінськими функціями.

Таким чином, довгий розвиток логістики та її становлення як окремої економічної дисципліни сприяв формуванню та розвитку її різноманітних видів під впливом різноманітних суспільних перетворень. В сучасних умовах, інтеграції логістики в систему управління обумовлює необхідність налагодження комунікаційних зв'язків з системами бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю. Така ситуація вимагає обґрунтування чіткої класифікації логістики для вказаних цілей. Адже класифікація дозволяє здійснити поділ всієї сукупності на якісно однорідні типи або групи її одиниць, характеризувати структуру досліджуваного явища (логістики), виявити взаємозв'язки між варіативними ознаками.

З метою розробки власної класифікації логістики для потреб бухгалтерського обліку розглянемо підходи до виділення ознак класифікації, які містяться в різноманітних літературних джерелах.

Вітчизняний дослідник А.Г. Кальченко розглядаючи класифікацію логістики, вказує на існування різних її рівнів: макрологістика (завданням якої є розгляд глобальних проблем управління матеріальними та інформаційними процесами) і мікрологістика (вивчає локальні проблеми управління матеріальними та інформаційними потоками на внутрішньозаводському рівні).

Автор наведеної класифікації зазначає: "Усі ці види логістики обов'язково передбачають наявність логістичного інформаційного потоку, що включає надходження даних про матеріальний потік, їх передачу, обробку та систематизацію з наступною видачею готової інформації. Якщо в рамках логістичної системи інтегруються функції постачання, виробництва, збуту, розподілу і транспортування, споживання та ринку, система має назву макрологістичної можна уявити сфери і функції мікрологістики. Вони полягають у наступному: виробництво-планування виробничих завдань з детальним розкладом випуску виробів, розподіл плану випуску продукції за виробничими дільницями підприємства, контроль за якістю праці; переробка вантажів, що транспортуються, - управління запасами, переміщення, зв'язок, організація інформаційних потоків, пакування виробів, їх зберігання, складування, вантажно-розвантажувальні операції та комплектація партій вантажів; маркетинг - вивчення ринку, організація служби постачання, фінансування та розрахунки, матеріальне заохочення; споживання-проекування замовлень на постачання продукції, складування запасів, постачання споживачів, фінансування замовлень" [3].

Таким чином, розглянута класифікація передбачає групування різних видів логістики у відповідності до економічної системи в межах якої виконуються логістичні операції: мікроекономіка (мікрологістика) та макроекономіка (макрологістика). Вважаємо дану класифікацію некоректною, адже відсутня аргументація віднесення окремих видів логістики до макrorівня, зокрема виробничої та транспортної, адже зважаючи на існування багатoproфільних бізнес-структур сьогодні дані види логістики можуть існувати на макrorівні, тобто на рівні окремого суб'єкта господарювання.

Спеціалізовані інтернет джерела, вказують також на існування різних підходів до класифікації логістики, так зокрема Logistic-info [джерело – інтернет-ресурс <http://logistic-info.org.ua/vidy-logistiki.html>] також поділяє логістику на макрологістику та мікрологістику, і додатково виділяє внутрішню і зовнішню логістику. На відміну від А.Г. Кальченко виділення макро- та мікрологістики здійснюється на основі масштабів розроблених проблем. До кожного виду таких проблем включають розробку спеціальних завдань, так зокрема макрологістика включає процеси, які протікають на регіональному, міжрегіональному, загальнонаціональному та міждержавному рівнях; мікрологістика займається комплексом питань з управління матеріальними, інформаційними та іншими потоками, основане на інтересах окремого підприємства або корпоративної групи підприємств, об'єднаних спільними цілями з оптимізації господарських зв'язків. За характером зон управління логістику поділяють на зовнішню (займається питаннями регулювання потокових процесів, які виходять за рамки діяльності, але знаходяться в сфері впливу суб'єкта господарювання) та внутрішню (направлена на координацію та удосконалення господарської діяльності, пов'язаної з управлінням потоковими процесами в рамках підприємства або корпоративної групи підприємств). За принципами структуризації логістики її поділяють на закупівельну, виробничу, розподільчу, транспортну та інформаційну.

На сайті "CargoWork.ru" логістику називають "діловою" у зв'язку з її орієнтацією на ефективну організацію вантажопотоків як основу бізнесу в різних видах підприємницької діяльності й на основі цього її поділяють на промислово, торговельну, будівельну, транспортну, сільськогосподарську та військову [4].

Наведена класифікація не має наукового обґрунтування, адже здійснений поділ логістики в своїй основі містить лише галузеву спрямованість, не вказуючи на особливі об'єкти того чи іншого виду, методичний інструментарій та організаційні особливості.

Аналіз підходів до класифікації логістики на електронному ресурсі "Management-study.ru" [6] дає можливість виділити наступні види: закупівельна, виробнича, збутова, фінансова, складська, транспортна, банківська, інноваційна, інтегрована. Проте зазначена класифікація являє собою лише перелік видів логістики і в жодному разі групування її відповідно до певних ознак.

На спеціалізованому сайті "Logistikoff.net" [2] здійснюють поділ логістики за трьома ознаками: за масштабами розроблених проблем, за характером зон управління, за характером господарської діяльності. В межах кожної ознаки виділяють певні види логістики та дають їх характеристику. Дослідженні підходи до класифікації логістики дають загальну уяву про розвиток логістики, проте зазначені ознаки та види не вказують на місце логістики в системі управління окремим підприємством, що обумовлює невизначеність та необґрунтованість комунікаційних зв'язків логістики з системами бухгалтерського обліку, контролю та аналізу.

Російська дослідниця Алесинська Т.В. [1] вказує на необхідність дослідження логістичних систем, та обґрунтування їх місця в загальному поділі систем наступним чином:

по-перше, за складністю системи: проста, складана та велика;

по-друге, за змінністю в часі: статична та динамічна;

по-третє, за взаємозв'язком з навколишнім середовищем: закрыта та відкрита;

по-четверте, за передбаченням розвитку: детермінована та стохастична;

по-п'яте, за реакцією на зміни навколишнього середовища: адаптивна та не адаптивна.

Представлений перелік визначений на основі теорії систем, що дозволило нам сформулювати поняття логістичної системи, під якою розуміють динамічну, відкриту, адаптивну, складну систему або велику систему з зворотнім зв'язком, яка виконує ті чи інші логістичні функції. Всі логістичні системи дослідниця поділяє на макрологістичні та мікрологістичні системи. В свою чергу, в межах мікрологістичних систем виділяють внутрішньовиробничі (оптимізують управління матеріальними потоками в межах технологічного циклу виробництва продукції (зниження запасів матеріальних ресурсів і незавершеного виробництва, підвищення швидкості обертання оборотного капіталу фірми, зменшення тривалості виробничого періоду, управління запасами матеріальних ресурсів, оптимізація роботи технологічного транспорту)); зовнішні (вирішують завдання, пов'язані з управлінням потоків від їх джерел до пунктів призначення поза виробничим технологічним циклом; це задачі постачання та розподілу, такі як раціоналізація руху матеріальних ресурсів та готової продукції в товарних ланцюгах, скорочення часу постачання матеріальних ресурсів та готової продукції та часу виконання замовлень споживачів, транспортування, складування, вантажопереробка, узгодження цілей постачальників, посередників та споживачів); інтегровані логістичні системи (включають в якості елементів внутрішньовиробничі та зовнішні логістичні системи).

Макрологістичні системи поділяють за двома ознаками: за адміністративно-територіальним поділом країни (районні, міжрайонні, міські, обласні та краєві, регіональні і міжрегіональні; республіканські і міжреспубліканські) та за об'єктивно-функціональною ознакою (для групи підприємств однієї або декількох галузей, відомчі, галузеві, міжвідомчі, міжгалузеві, військові).

Інша російська дослідниця проблем логістики Т.Н. Скоробогатова [5] вказує на необхідність поділу логістичних систем на три види: логістичні системи з прямими зв'язками (споживач-виробник); ешелоновані логістичні системи (виробник – посередник – споживач) та гнучкі логістичні системи (виробник (посередник) – споживач).

Таким чином, проаналізовані класифікації логістики та логістичних систем, дають лише загальну уяву про логістику та її місце в господарській діяльності, проте поза увагою залишається місце логістики в системі управління підприємства, нез'ясованим сьогодні є питання взаємозв'язку логістики з іншими підсистемами управління, особливо з системою бухгалтерського обліку, яка є засобом інформування управління логістичними процесами. З метою вирішення даного проблемного питання пропонуємо власну класифікацію логістики, зображену на рис. 1, виходячи з особливостей технологічних процесів на підприємстві, управління такими процесами та об'єктами логістики. Вважаємо за необхідне класифікувати логістику за етапами технологічного циклу (заготівельна, виробнича, збутова, транспортна та складська), за субстанцією потоків управління (матеріальна, інформаційна, енергетична, людська, фінансова), за зв'язком з суміжними сферами діяльності (маркетингова, планова, аналітична).

Розглянемо особливості кожного з видів логістики в запропонованій класифікації та їх взаємозв'язок з системою бухгалтерського обліку. Таким чином, класифікація логістики за стадіями технологічного циклу пов'язана з господарськими процесами на підприємстві: придбання, виробництва та реалізації. В залежності від особливостей організації логістичних процесів за кожним видом логістики визначається організація обліку та методика бухгалтерського обліку операцій пов'язаних з даними процесами.

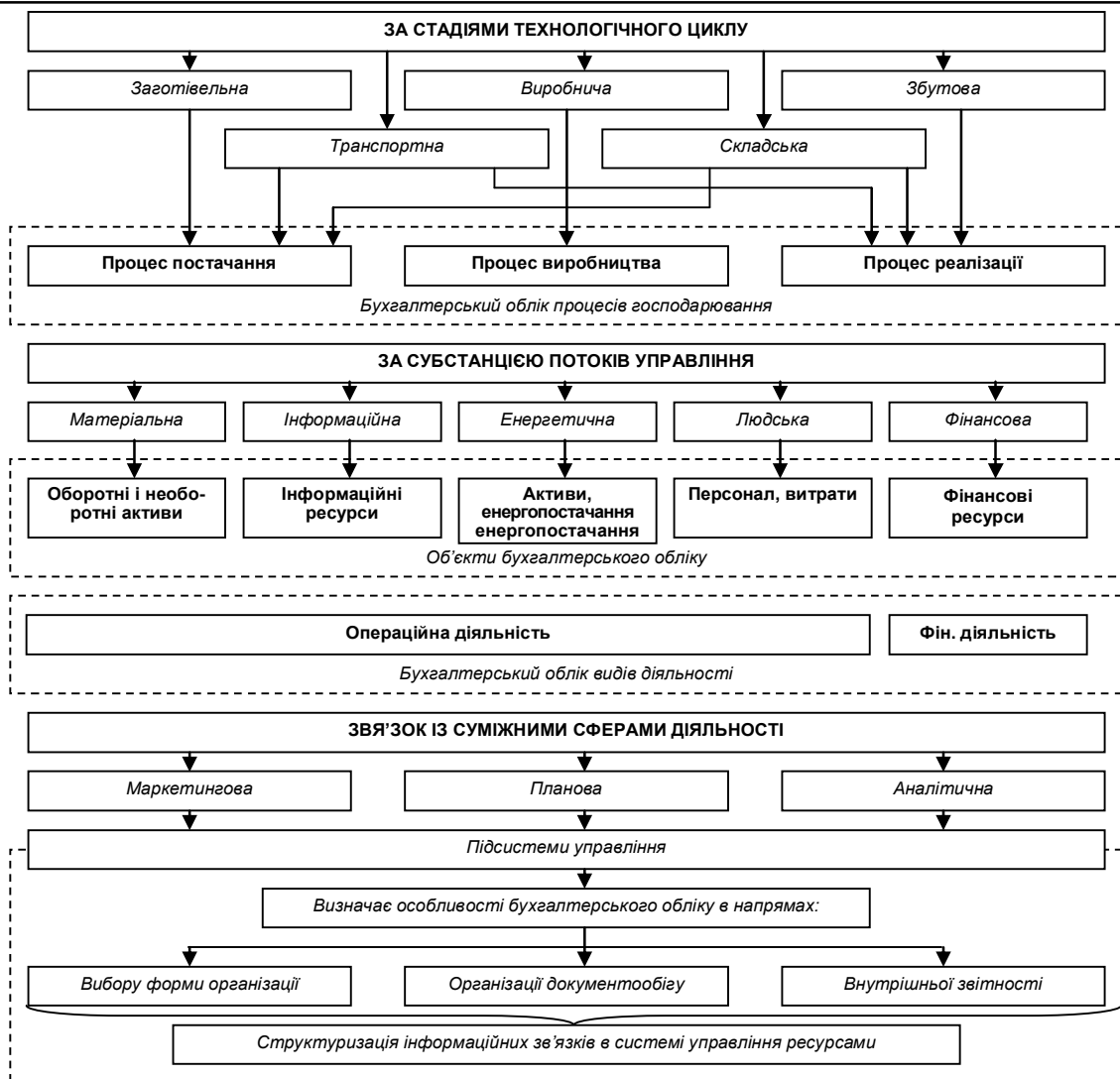

Рис. 1. Запропонована класифікація логістики на основі взаємозв'язку з бухгалтерським обліком

Розглянемо особливості кожного з процесів й відповідних видів логістики.

Заготівельна логістика є процесом забезпечення підприємства матеріальними ресурсами, розміщення ресурсів на складах підприємства, їх зберігання та поставки у виробництво.

Особливості завдань логістики та функцій, які на неї покладені, визначаються в залежності від етапу закупівлі товарно-матеріальних цінностей: складання заявок, аналіз заявок, вибір постачальників, розміщення замовлень, контроль за виконанням замовлень та завершення процесу придбання.

Таким чином, заготівельна логістика покликана мінімізувати витрати та максимізувати економічний ефект від постачання матеріальних ресурсів в загалом та виробничих запасів зокрема на підприємство для безперервного виробничого процесу.

Виробнича логістика – це управління матеріальними потоками у сфері виробництва матеріальних благ та послуг. Ціллю виробничої логістики є оптимізація матеріальних потоків всередині підприємства, створених матеріальних благ або надання таких матеріальних послуг, як зберігання, пакування, зважування, упакування та ін. Виробнича логістика спрямована на організацію управління матеріальними та інформаційними потоками не просто всередині логістичної системи, а в межах процесу виробництва.

Основною метою збутової логістики є забезпечення доставки потрібних товарів в потрібне місце, у потрібний час з оптимальними витратами. Об'єктом дослідження і

вивчення у збутової логістики, на думку більшості авторів, є матеріальний потік на стадії його руху від постачальника до споживача, іншими словами – матеріали (запаси) і супутні їм (генеруються) інформаційні, фінансові та сервісні потоки.

Складська логістика призначена для учасників логістичних ланцюгів, за допомогою яких забезпечується збереження запасів, їх розміщення, зберігання та облік. Ця послуга застосовується при консолідації (об'єднання) вантажів у транспортній логістиці під час доставки дрібних партій товарів. Склад отримує від виробничих і торговельних підприємств продукцію, призначену певному замовнику, і формує з неї більш велику змішану (консолідовану) партію відправлення, що складається з декількох учасників. При цьому вигоди полягають в максимальному скороченні транспортних витрат, які діляться на всіх учасників консолідованої поставки в залежності від обсягу вантажу.

Про економічні вигоди можна говорити і в разі, коли використання одного або більше складів призводить до безпосереднього скорочення загальних логістичних витрат.

Транспортна логістика визначається як сфера діяльності, яка охоплює три області: процес планування, організація і виконання раціональної та недорогій доставки (транспортування) вантажу (товарів) від місця їх виробництва до місця споживання, контроль за всіма транспортними та іншими операціями, виникаючими в дорозі з використанням сучасних засобів комунікації.

Таким чином, нами проаналізовано особливості різних видів логістики відповідно до класифікаційної ознаки – за етапами технологічного циклу. Це дає можливість зробити висновок, що логістика охоплює всі процеси господарювання та покликана забезпечити підвищення їх ефективності. Виходячи з об'єкту дослідження в подальшому більше уваги буде приділено заготівельній логістиці, адже виробничі запаси виступають об'єктом логістичного управління саме на даному етапі процесу господарювання.

Наступною ознакою класифікації логістики, яка визначає її місце в системі управління господарською діяльністю підприємства, а також взаємозв'язок з системою бухгалтерського обліку є ознака субстанції потоків управління.

Відповідно до запропонованої класифікації необхідно виділити наступні види логістики:

1) матеріальна, пов'язана з матеріальними потоками як в, так і поза межами суб'єкта господарювання. Матеріальні потоки пов'язані з рухом матеріальних ресурсів, в тому числі і виробничих запасів. Зв'язок з бухгалтерським обліком розкривається в спільному об'єкті для логістики – це матеріальні ресурси, які відображаються в обліку у складі активів підприємства (оборотні активи);

2) інформаційна логістика організовує потік даних, які супроводжують матеріальний потік, і є тим істотним для підприємства ланкою, яка пов'язує постачання, виробництво і збут. Вона охоплює управління всіма процесами переміщення і складування реальних товарів на підприємстві, дозволяючи забезпечувати своєчасну доставку цих товарів у необхідній кількості, комплектації, якості з місця їх виникнення в місце споживання з мінімальними витратами й оптимальним сервісом. Крім того, інформаційна логістика набуває вагомого поширення в умовах розвитку інформаційного суспільства, при якому інформація стає товаром, а відповідно й економічним ресурсом, який є об'єктом купівлі-продажу, а в умовах розширення метеорологічного інструментарію та об'єктної сторони бухгалтерського обліку інформаційні ресурси виступають і об'єктами обліку. Проте, місце інформаційних ресурсів у складі об'єктів бухгалтерського обліку, ще й досі залишається дискусійним питанням в наукових колах;

3) енергетична логістика спрямована на оптимізацію енергетичних потоків і управління ними, а також потоками послуг в енергетичній галузі та супутніх інформаційних і фінансових потоків для вирішення поставлених завдань. Таким чином, енергетична логістика визначає галузеву особливість організації логістичного управління, проте у зв'язку з тим, що логістика це не лише організація внутрішніх потоків, але й організація зовнішньої взаємодії з приводу ресурсів, то енергетична логістика стосується й інших галузей господарювання з приводу організації енергозабезпечення діяльності підприємства. Це є приводом вважати, що енергетичні ресурси є спільним об'єктом як системи логістики, так і системи бухгалтерського обліку;

4) фінансова логістика це система управління рухом фінансових потоків на основі інформаційних даних, які відображають рух матеріальних потоків. У межах логістичної системи задачею управління є повне та своєчасне забезпечення фінансовими ресурсами. Спільним об'єктом логістики та бухгалтерського обліку виступають фінансові ресурси в складі грошових коштів підприємства та джерела їх утворення в складі власного та залученого капіталів.

Наступна запропонована класифікаційна ознака логістики вказує на її взаємозв'язок з системою управління, а саме її підсистемами: планування, маркетингу та аналізу.

Запропонована класифікація логістики визначає особливості місця логістики в системі управління виробничими запасами підприємства та дозволяє визначити інформаційні потоки в системі логістичного управління. Крім того, запропонована класифікація показує вплив логістики на систему бухгалтерського обліку, зокрема на наступні складові:

- вибір форми організації бухгалтерського обліку. В залежності від форми організації обліку визначаються місце суб'єкта бухгалтерського обліку в організаційній структурі підприємства, що умовляє особливості організації інформаційних потоків;

- організація документообороту, що визначає взаємодію системи всіх підсистем управління виробничими запасами в умовах логістичного підходу;

- внутрішня звітність, яка залежить від запитів кожної з підсистем управління й відповідно рівня організації логістичної системи підприємства.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Отже, запропоновані напрями удосконалення класифікації логістики дозволяють визначити напрями структуризації комунікаційних зв'язків у системі управління виробничими запасами між бухгалтерським обліком та логістикою. Запропонована класифікація логістики за стадіями технологічного циклу сприяє налагодженню зв'язків через облікове відображення та представлення інформації про процесів господарювання (придбання, виробництво, реалізація); за субстанцією потоків управління визначає об'єкту спільність двох вказаних систем управління; за зв'язком із суміжними сферами діяльності визначає місце логістики в системі управління та організації бухгалтерського обліку.

Список використаних літературних джерел:

1. *Алесинская Т.В.* Основы логистики. Общие вопросы логистического управления / Т.В. Алесинская. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005. – 121 с. 2. Види логістики / Поняття і види [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://logistikoff.net/?Ponyatie%А0i%А0vidy:Vidy_logistiki
3. *Кальченко А.Г.* Логістика: [підручник] / А.Г. Кальченко / [вид. 2-ге, без змін]. – К.: КНЕУ, 2006. – 284 с.
4. Поняття логістика, структура і види логістики / CargoWork [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cargowork.ru/ponyatie-logistika>
5. *Скоробогатова Т.Н.* Деякі аспекти методології логістики / Т.Н. Скоробогатова // Логістика: проблеми та рішення. – 2009. – №1 (20). – С. 23-25 с.
6. Функціональні види логістики / Все для спеціальності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://managment-study.ru/funkcionalnye-vidy-logistiki.html>

ГУСАК Людмила Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри господарського і фінансового контролю Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– особливості організації та налагодження комунікаційних зв'язків систем бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю із загальною системою управління підприємством.

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2012 р.